

Ohdake kukkii Kurkiharjuntien varrella. Kuva: Eeva Martikainen.

KUOPION KULTTUURIPOLKU

Vehkalammin koulun ympäristöpolku

KUOPIO

Lastu
Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu

SISÄLLYS

Opettajalle	3
Sanasto	4
Vehkalammin kulttuuriympäristö	6
Virittäytymistehtäviä	8
Aikamatka omaan ympäristöön	10
Omaan kouluun liittyviä tehtäviä	12
Arkiympäristötehtäviä	14
Kulttuuriympäristötehtäviä	16
Oppituntiesimerkkejä	18
Lähteitä ja linkkejä	20

OPETTAJALLE

Kuopion ympäristöpolku on osa Kuopion kaupungin Kulttuuripolkuohjelmaa ja kulttuurikasvatussuunnitelmaa. Se on suunniteltu toteutettavaksi 5. luokka-asteella, mutta materiaalia voidaan hyödyntää myös muilla luokka-asteilla.

Ympäristöpolun kautta oppilas tutustuu alueeseen, jossa hän elää päivittäin. Tehtävillä pyritään lisäämään oppilaiden kykyä nähdä ja katsoa omaa lähiympäristöään ja sen erityispiirteitä sekä hahmottaa ajallinen kerroksellisuus. Tavoitteena on kasvattaa oppilaiden arvostusta lähiympäristöään kohtaan.

Sanastossa on selitetty lyhyesti materiaalissa esiintyviä käsitteitä ja termejä. Sanaston jälkeen on tehtäviä, joilla voi virittäytyä eri aistien kautta tutkimaan ympäristöä. Sen jälkeen on muutamia tehtäviä, joissa pohditaan ajan kerroksia ja historiaa. Tämän jälkeen tehtävät on jaettu oppiaineittain omaan kouluun, omaan arkiympäristöön ja laajemmin kulttuuriympäristöön liittyviin tehtäviin. Lopuksi esitellään esimerkkien avulla, miten tehtäviä voidaan hyödyntää opetuksessa. Viimeiseksi on koottu lähteet ja hyödylliset linkit.

Tämän kulttuuriympäristöpolun tekemiseen on hyödynnetty Kuopion kaupungin aiemmin tuottamaa ympäristöpolkuaineistoa, jonka tekijät ovat Minna Halonen, Anu Taskinen ja Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu Lastu ry. Polkujen päivityksen teki FM Eeva Martikainen.

Lähiympäristön tutkiminen:

- lisää turvallisuuden tunnetta
- kasvattaa yhteisöllisyyttä
- lisää halua huolehtia yhteisestä ympäristöstä
- lisää kykyä hahmottaa ympäristön ajallinen kerroksellisuus
- kehittää henkilökohtaista ympäristö- ja luontosuhdetta
- lisää ymmärrystä kulttuuriympäristön merkityksestä ihmiselle
- kehittää kykyä havainnoida muutoksia ympäristössä.

SANASTO

Kulttuurimaisema

Kulttuurimaisema on ihmisen käyttämä, hoitama muuttama tai rakentama fyysinen ympäristö.

Kulttuuriperintö

Kulttuuriperintö tarkoittaa ihmisen toiminnan vaikutuksesta syntyneitä henkistä ja aineellista perintöä. Kulttuuriympäristö on sen aineellinen osa. Uskomukset, arvot tai toimintatavat muodostavat henkisen perinnön.

Kulttuuriympäristö

Kulttuuriympäristöä on ihmisen käytössä oleva ympäristö. Siinä näkyy ihmisen toiminnan jäljet. Se on ihmisen rakentamalla, käyttämällä ja viljelemällä muuttamaa ympäristöä. Kulttuuriympäristö on muodostunut hyvin pitkän ajan kuluessa. Kulttuuriympäristön arvo perustuu sen ajalliseen ja alueelliseen kerrostuneisuuteen, joka ilmentää kulttuurin vaiheita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksen muutoksia.

Luonnonmaisema

Luonnonmaisema on alue, johon ihminen ei ole vaikuttanut. Käytännössä luonnonmaisemaa ei Suomessa juuri ole. Kansallispuistot on perustettu säilyttämään maisemaa luonnon tilassa.

Perinnemaisema

Perinnemaisema on ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksessa syntynyt, perinteisen maatalouden ja karjanhoidon muovaama maisema.

Rakennettu ympäristö

Rakennettua ympäristöä on kaikki rakentamalla syntynyt ympäristö: tiet, sähkölinjat, rakennukset, sillat, puistot jne. Rakennettu ympäristö käsittää ihmisen rakentamat asiat ympäristössä eri aikakausilta.

Arkiympäristö

Arkiympäristö tarkoittaa ihmisen tavallista, päivittäistä elinpiiriä eli niitä paikkoja, tilanteita ja ihmissuhteita, joissa hän elää ja toimii. Samasta asiasta voidaan käyttää myös nimitystä lähiympäristö.

Maamerkki

Luonnonelementti tai ihmisen toiminnan tulos, joka erottuu muusta ympäristöstä. Tyypillisiä maamerkkejä ovat kalliot, kirkot ja muut korkeat rakennukset. Maamerkit jäsentävät maisemaa.

Merkittävä kulttuurihistoriallinen kohde

Merkittävä kulttuurihistoriallinen kohde voi olla valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti arvokkaaksi luokiteltu. Kohde on inventoitu eli tutkittu ja sen tyypillisyyttä, ikää, harvinaisuutta, kerroksisuutta, kertovuutta ja omaleimaisuutta arvostetaan.

Muinaisjäännös

Muinaisjäännös on merkki ihmisen toiminnasta menneiden sukupolvien ajalta. Muinaisjäännökset kertovat ihmisen elämisestä, liikkumisesta, asumisesta, elinkeinon ja uskonnon harjoittamisesta ja ihmisten hautaamisesta.

Identiteetti

Identiteetti tarkoittaa jokaisen ihmisen yksilöllistä käsitystä itsestään. Identiteetti rakentuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ja se muuttuu koko ajan eri elämänvaiheiden kokemusten kautta.

Paikan tuntu

Paikan tuntu korostaa paikkaan liittyvää subjektiivista kokemusta. Samalla maantieteellisellä paikalla voi olla eri ihmisille erilaiset merkitykset. Paikan tuntu syntyy ihmisten kokemuksista, muistoista, tunteista, käytännöistä, arvoista ja vuorovaikutuksesta ympäristön kanssa.

VEHKALAMMIN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Alue esihistoriallisella ajalla

Suur-Kallavesi alkoi muodostua n. 5000 vuotta sitten muinaisen Suursaimaan vedenpinnan laskettua. Jääkauden jälkeen jatkunut maan kohoaminen muutti ensin vesistöjä, vesien laskuomina ja järviä korkeutta. Nykyisen Pohjois-Savon alueelle ensimmäiset ihmiset saapuivat esihistoriallisella ajalla. Kuopion alueella ja Kallaveden rannoilla tiedetään olleen vuoden pyyntikiertoon liittyvää tilapäistä asutusta n. 3000 eaa. Nämä ihmiset olivat alkuväestöä, eli pyyntikulttuurin mukaan eläviä saamelaisia. Metsästäys ja kalastus olivat tuolloin ihmisten tärkein elinkeino. Hyvät kalavedet, kuten Kallaveden suojaisat lahdet ja antoisa riistamaa houkuttivat ihmisiä rakentamaan varhaisimmat asumukset: kodat, maa- ja savusaunat eräsjöille. Suur-Kallavesi oli ankara elinympäristö muinaisille ihmisille. Asujaimet rakennettiin kalojen kutu- ja vaelluspaikkojen, riistan vaellusreittien ja suojaisten vesireittien varteen. Tällaisia paikkoja oli Kurkiharjun ja Vaajasalon seudulla lahdissa, niemekkeissä, virtojen ja kannaksien kupeessa. Rannan tuntumassa oleva hiekkainen rinne, joka avautui etelään, oli kuiva ja sopiva asujaimen paikka. Muinaiset lapinrauniot Kotkatveden alueella ovat jälkiä ensimmäisten asukkaiden kulkureiteistä ja eräsjöistä. Lapinrauniot ovat arkeologien kielellä varhaismetallikauden jäännöksiä, mutta muinaisille alkuasukkaille ne olivat pyhiä paikkoja. Lapinraunioita on löydetty Kotkatvedeltä: Kuusikon, Lahdenniemen ja Kirkkoniemen ranta-alueilta. Pohjois-Savon metsissä liikkui lappalaisten jälkeen eri heimojen eränkävijöitä: keskiajan alussa Hämeestä, sen jälkeen Muinaisesta Karjalasta ja Etelä-Savosta.

Asutus laajenee ja kylät syntyvät

Vanhoja eräiteitä seuraten asutus laajeni keskiajalla siten, että ensimmäisenä asutettiin Etelä-Kallaveden rannat (Ritoniemi, Sotkanniemi, Kuopionniemi), Haminalahti, Hiltulanlahden vedenpoukamet ja sitten Toivalan ja Jännevirran tienoot. Kotkatveden alueelta asujaimet siirtyivät

1500-luvulla myös kauemmaksi metsämaille. Metsäisiä mäkialueita alettiin kasketa ja viljellä yleisemmin 1500-luvulla. Kaskenpolttoon siirtyminen asutti pikkuhiljaa takamaat. Paikoilleen asettuneet erämiehet rakensivat seudulle ”uudistalot”, eli savupirtit. Karjana olivat aluksi lampaat, jotka löysivät ruokansa metsämailta. Nautakarjan kasvattaminen vaati heinärehua. Aluksi leikattiin heinää suo-, ranta-, ja metsäniityiltä. Kurkiharjuun ja Niittylahteen perustettiin kaskiviljelyyn ja maatalouteen keskittyneitä kantataloja ja torppia 1700-luvulla. Vehkalammin, Ryönän ja Riistaveden seudulla oli runsaammin kantataloja, jotka keskittyivät maatalouteen ja peltoviljelyyn. Vehmas lehtoseutu oli otollista viljelylle. Myöhemmin 1800-luvun lopulla Vehkalammin ja Riistaveden seudulla kasvatettiin runsaasti karjaa ja tuotettiin maitoa.

Teollisuutta, hoivaa ja kulttuuria

Kallavesi tarjosi seudun teollisuuden ja maatalouden tuotteille sekä asukkaille hyvän kuljetusväylän Kuopioon, eteläiselle Saimaalle ja aina Venäjälle Pietariin asti. 1800-luvulla perustettiin useita laivavarustamoita höyrylaivaliikenteen avaamiseksi. 1900-luvun alkupuoli oli höyrylaivojen ja huviloiden kulta-aikaa. Kuopion herrasväki rakensi rannoille ja saariin sekä näköalapaikoille koristeellisia hirsihuviloita. Huvilaelämä toi kesäisin kylille mukanaan uusia asukkaita, vieraita ja harrastuksia. Joskus vieraat tulivat kaukaa ja olivat kuuluisia henkilöitä. Matkailijat asuivat alueen suurissa maataloissa vuokralla ja viettivät vapaa-aikansa retkeillen sekä erilaisissa harrastuksissa. Mahtitalot ja tunnetut huvilat kelpasivat lomaviihtopaikoiksi ennen kesämökkien aikakautta. Maatilamatkailu ei ole siis uusi keksintö. Ylähovilla ja Roinilassa vierailivat tunnetut Kuopiolaiset merkkihenkilöt mm. kirjailija Minna Canth. Vaajasalon sairaala on aloittanut toimintansa 1900-luvun alussa kylän kantataloissa ja huviloissa, jotka saatiin lahjoituksena sairaalakäyttöön. Myöhemmin sairaala-alueelle on suunnit-

teltu erityiskäyttöön ja -hoitoihin sopivia rakennuksia. Vaajasalon takana Sikoniemessä aloitti 1900-luvun alussa saha ja tiilitehdas. Tehdas- ja sairaalayhteisö muodostivat pienen kylän – kylän sisälle. Niiden toiminnot ja yhteisöllisyys poikkesivat tavallisesta kyläelämästä. Työväelle rakennettiin sairaalan tai tehtaan läheisyyteen vaatimattomat, mutta asianmukaiset asuinrakennukset. Tehtaanjohtajat ja lääkärit asuivat ylellisemmin esim. alueen huviloissa. Yhteisöt olivat omavaraisia energian ja vesivarojen suhteen. Sairaalan yhteydessä oli maatilatuotantoa ja -viljelyä, tai tuotteita hankittiin läheisiltä tiloilta.

Kulkureitit ja -välineet

Alueen päätiestö muodostui 1900-luvun alkupuolella perinteisistä talvi- ja kesäteistä, jotka kulkivat maastonmuotoja seurailleen ja isompien talojen kautta. Kuopiosta avattiin talvella jäätie Vaajasaloon ja Niittylahteen. Rikkonaisen ranta-alueen saariin ja niemekkeisiin kuljettiin kesäisin soutuveineillä, losseilla ja laivoilla. Jännevirralla oli ollut kapulalossi jo 1700-luvun lopulla. Moottorilossi otettiin käyttöön 1900-luvun alkupuolella. Lossiympäristö rakennuksineen ja asukkaineen muodosti oman pienen yhteisön erityistoimintoineen. Jännevirran Lossin palveluita pidettiin tärkeinä ja lossari oli paikkakunnalla tunnettu henkilö. Maanteitse Kuopiosta Joensuuun kuljettiin 1800-luvun puolivälissä Varkauden kautta. Käräytie Kuopion, Riistaveden ja Tuusniemen välillä valmistui 1860-luvulla. Tiepohjana oli vanha polkutie Kuopiosta Karjalaan. Tietä kuljettiin jalan ja hevosella. 1900-luvun vaihteessa valmistui Suotaipaleen kivisilta helpottamaan matkaamista. 1930-luvulla uusi kulkuväline linja-auto aloitti ajonsa Kuopiosta Vehmersalmelle. Kesäisin Kuopion ja maakunnan kyliin matkattiin edelleen veneellä ja laivoilla. Höyrylaivojen käyttö loppui toisen maailmansodan jälkeen ja autoliikenne yleistyi 1950-luvulta alkaen. Jännevirran silta rakennettiin 1950-luvun vaihteessa. Uusi silta on vuodelta 2018 ja sitä rakennettaessa purettiin alueelta useita asuinrakennuksia. Vanha lossivahdin talo purettiin ja siirrettiin pois Jännevirralta.

Vaajasalon parantolan päärakennus vuonna 1951. Kuva: Kuopion kulttuurihistoriallinen museo, Tuttu Jänis.

Lisää historiaa:

[Kuopion kulttuuriympäristö -Strategia ja hoito ohjeet](#)

Esimerkiksi Jännevirran sillat s. 124-125, Sikoniemi s. 126-127, Kortejoki - Vaajasalo s. 129-131.

VIRITTÄYTYMISTEHTÄVIÄ

Näillä tehtävillä virittäydytään tutkimaan ympäristöä aisteja käyttäen. Tehtävistä voi tehdä valikoiden niin monta kuin hyvältä tuntuu.

Koulun äänet

Millaisia ääniä kuulet koulussasi? Millaisia ääniä kuuluu käytävissä, luokissa tai salissa? Valitse yksi tila ja tee sitä kuvaava ääniruno. Äänirunossa voit käyttää esimerkiksi omaa ääntäsi, käsillä taputtamista, kynällä pulpettiin naputtamista tai ihan mitä vain. Älä käytä sanoja, vaan kokoa runo erilaisista äänistä. Nauhoittakaa eri tiloille omistettut runot ja soittakaa koko luokalle. Tunnistavatko muut mikä tila on kyseessä?

Yökoulun tarina

Tee piirtäen tai maalaten kuva koulusta yöllä. Voit kuvata rakennusta ulkoa, omaa luokkaasi tai muuta sisätilaa. Onko kuvassa yöllisiä hahmoja tai varjoja? Kajastaako jostain valoa vai onko kaikkialla pimeää?

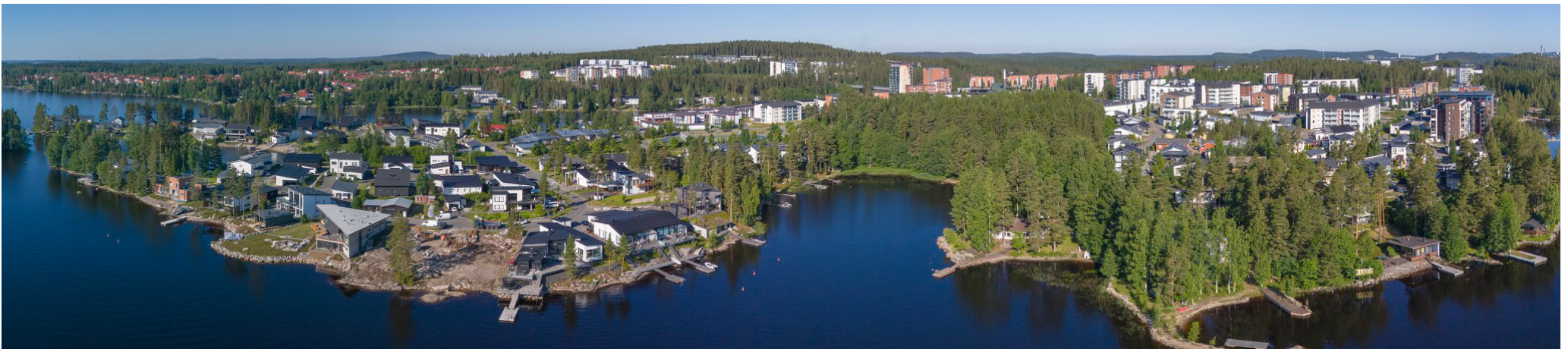
Kuopion alueella on paljon vesistöjä. Tässä Kuopion Saaristokaupungin aluetta. Kuva: Raimo Pesonen.

Jos olisit pihan puu, millainen olisit?

Valitse koulun pihalta yksi asia. Se voi olla suuri puu, keinu, pyöräteline, ihan mikä vaan pihassa oleva fyysinen asia. Tee sille identiteetti. Keksi nimi ja kerro millainen se on luonteeltaan. Pohdi sen elämää koulun pihalla. Kirjoita kertomus koulupäivän kulusta sen näkökulmasta. Esittele hahmo lopuksi muille ja kerro miksi valitsit juuri sen.

Löydä itsesi arkiympäristöstäsi

Etsi ympäristöstä asia, joka kiinnittää sinun huomion, tuntuu sinusta mukavan tutulta tai muuten viehättää sinua. Voit ottaa sen mukaan, jos se on esimerkiksi maahan pudonnut käpy tai roska. Muista noudattaa jokaisen oikeuksia. Jos kyseessä on isompi asia, kuten rakennus tai suuri kivi, voit ottaa kuvan. Opettajan kanssa voidaan sopia, että asioita etsitään joltain tietyltä alueelta tai tietyltä reitiltä. Esittele lopuksi asia muille.

Omakekuva sokkona

Ota A4-kokoinen paperi ja kiinnitä se pöytään teipillä niin, ettei se pääse liikkumaan. Ota kynä ja sulje silmät. Piirrä paperille oma kuva pelkästään tunnustellen ja muistin varassa. Älä avaa silmiäsi kesken piirtämisen. Yritä löytää oikeat kohdat kasvojen eri osille ja piirrä silmät, nenä, suu, korvat ja hiukset. Kun kuva on valmis, avaa silmäsi ja tarkastele lopputulosta. Vertaa piirrosta omaan ulkonäköösi ja pohdi, mikä onnistui hyvin ja mikä yllätti sinut eniten.

Tunnemaisema

Jos maisema olisi tunne, mikä tunne se olisi? Valitse tunne ja piirrä ja maalaa lähiympäristöstäsi maisema, joka parhaiten kuvaa tätä tunnetta. Pohdi myös värien käyttöä. Millaiset värit ovat ilo, suru tai onni? Saman harjoituksen voi tehdä koulun sisätiloista.

Keväisiä värejä. Kuvat: Eeva Martikainen.

AIKAMATKA OMAAN YMPÄRISTÖÖN

Näillä tehtävillä virittäydytään tutkimaan oman asuinalueen ja koulun lähiympäristön historiaa.

Tapahtumat aikajanelle

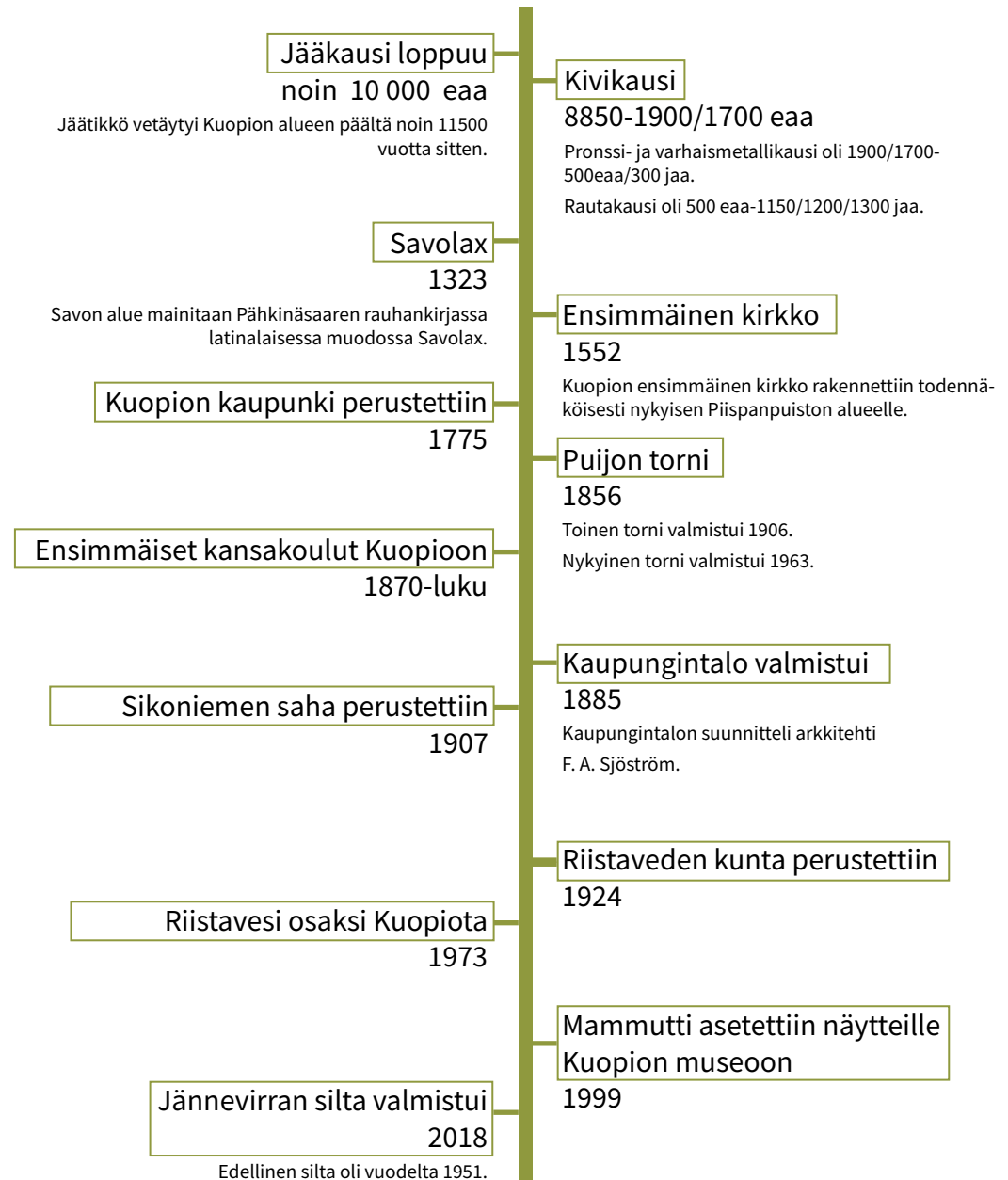
Oppilaat jaetaan 2-3 hengen ryhmiin ja kukin ryhmä saa yhden aikajanan tapahtuman, esimerkiksi kivikausi. Oppilaat kirjoittavat tapahtuman joko A4 tai A3 -kokoiselle paperille ja tekevät myös kuvituksen siihen. Sen jälkeen oppilaat miettivät yhdessä opettajan kanssa aikajanan oikeaa järjestystä ja ryhmittyvät jonoon oman tapahtumansa kanssa oikealle paikalle. Miettikää myös, että mihin kohtaan aikajanaa sijoittuisi oman koulun valmistumisvuosi tai oma syntymävuosi. Lopullisen aikajanan voi kiinnittää seinälle.

Alueen paikannimet

Tutki oman asuinalueen karttaa. Etsi tietoa kirjoista ja netistä, mistä paikat ovat saaneet nimensä. Entä mistä juontuvat kylien tai teiden nimet? Löydätkö paikannimistä sanoja, joita et ymmärrä? Yritä selvittää sanojen merkitys. Voit myös itse keksiä taustan paikannimille. Keksikää uudelle koulun ympäristöön rakennettavalle asuinalueelle nimi, ja kirjoittakaa ylös nimen taustat.

Koulun lähiympäristön tutkiminen

Tutkikaa yhdessä kartan avulla koulun aluetta/omaa asuinaluetta. Miten alue rakentuu? Onko alueella päätieta ja miten se kulkee? Missä ihmiset liikkuvat eniten? Onko alueella kauppia, kirjasto tai muita palveluja? Asuutaanko alueella korkeissa vai matalissa taloissa? Millaista luontoa alueella on? Onko lähellä vesistöä?

Entinen Vaajasalon parantola vuonna 2003. Kuva: Kari Jämsén, Kuopion kulttuurihistoriallinen museo.

OMAA KOULUUN LIITTYVIÄ TEHTÄVIÄ

Historia ja ympäristöoppi

1. Tutki koulua ja koulun pihaa. Miten niiden suunnittelussa on huomioitu käyttäjät? Millaisia tiloja koulussa on, ja mihin niitä käytetään? Onko koulussa tiloja, jonne oppilaat eivät pääse? Entä tiloja, jonne opettajat eivät pääse? Miten piha sopii eri-ikäisille lapsille, vuosiluokilla 1 – 6? Mitä kaikkea koulunpihalla voi tehdä? Entä mitä haluaisit muuttaa tai lisätä koulun pihalle?
2. Tee kartta oman koulusi pihasta, ja kuvaa siinä ominaispiirteitä erilaisin merkein ja selityksin: arvokas puu tai puurivi, merkittävä näkymä, tärkeä pihanosa, tärkeä liikunta- tai leikkipaikka, maiseman maamerkki jne. Mieti myös perustelut sille, miksi karttaan merkitsemäsi asiat ovat tärkeitä. Merkitse myös kulkureitit.
3. Pohdi asioiden muuttumista kolmen aikatason avulla. Valitse yksi paikka koulusta tai koulun läheisyydestä. Kuvaile samaa paikkaa sata vuotta sitten. Kuvaile paikka tällä hetkellä ja kuvaile sen jälkeen millainen sama paikka voisi olla sadan vuoden päästä. Tehtävän voi tehdä kirjoittamalla, piirtämällä tai vaikka pienoisenäytelmänä.

Kuvataide ja arkkitehtuuri

1. Kun oppilaat lähtevät koulusta, koulun unohtuneet löytötavarat alkavat elää omaa elämäänsä. Tee kollaasitekniikalla teos tilanteesta, jossa löytötavarat puuhaavat jotain. Käytä materiaalina vain paperi- ja kartonkikeräyksestä löytyviä aineistoja, esimerkiksi kuvia sanoma- ja aikakauslehdistä tai mainoksista.
2. Valokuvatkaa koulurakennusta. Jokainen ottaa koulusta kolme kuvaa: Omasta lempipaikastanne, koulua hyvin kuvaavasta näkymästä sekä yksityiskohdasta, jota ei yleensä huomaa. Kootkaa luokkaan kuvista näyttely, ja vertailkaa kuvianne. Onko monilla sama lempipaikka ja millaisia yksityiskohtia muut ovat löytäneet?
3. Selvittäkää milloin koulurakennus on valmistunut. Etsikää tietoa rakentamisajankohdan kouluarkkitehtuurista. Millaisia sen ajan tyypillisiä arkkitehtonisia piirteitä voitte löytää omasta koulustanne? Onko koulussanne omalle rakentamisajalle tyypillinen kattomuoto tai ikkunoiden muoto? Entä käytetyt rakennusaineet? 1950-, 1960-, ja 1970-luvun kouluarkkitehtuurista löytyy hyvin tietoa Museoviraston ylläpitämältä koulu-rakennus.fi-sivustolta.

Äidinkieli

1. Ylistysruno eli oodi omalle koululle. Kirjoita runo, jonka aiheena on oma koulu ja sen parhaat puolet. Kootkaa runot esille koulun yhteisiin tiloihin.
2. Kirjoita tarina koulupäivästä yllättävästä näkökulmasta. Kertojana voi olla vaikka liikuntasalin nurkan pölypallo, koulun ulko-ovi tai tietty valaisin. Millaisena koulupäivän kulku näyttäytyy valitusta näkökulmasta käsin?
3. Harjoittele uutistekstin kirjoittamista. Tiedotusvälineissä kerrotaan usein onnettomuuksista ja muista ikävistä tapahtumista. Kirjoita uutinen jostain positiivisesta asiasta. Millainen onnistuminen tai iloinen asia on tapahtunut koulussasi tai harrastuksessasi? Etsi uutisellesi kiinnostava otsikko ja vastaa teksissäsi ainakin kysymyksiin: mitä, missä ja milloin.

Matematiikka

1. Tutki oman koulun huoneiden pinta-aloja. Ota selvää mikä on suurin huonetila ja toisaalta mikä on pienin. Kuinka leveä käytävän tulee olla, jotta kaikkien liikkuminen sujuu jouhevasti? Pohdi, onko koulun tilat käytetty hyvin. Mahtuisiko johonkin leponurkka tai tuntuuko jossain ahtaalta? Voit pohtia ratkaisuja löydettyihin ongelmiin.
2. Talogeometriaa. Tutki millaisia muotoja koulurakennuksesta löytyy. Löydätkö nelikulmion, ympyrän, kolmion, monikulmion? Voit leikata muodot erivärisistä paperista. Sommittele muodoista oman koulurakennuksen julkisivun muodot. Sen jälkeen tee paloista mikä tahansa muoto.
3. Tutki koulun arkkitehtuurin mittasuhteita. Mieti itsellesi sopiva mittatikku. Tee mittatikku oma pituuden, oman käden pituuden tai vaikka oman penaalisi pituuden mukaan. Mittaa mittatikulla luokkahuoneen mittoja. Montako mittaa on ikkunan leveys tai luokkahuoneen leveys? Etsi muita mitattavia asioita.

Arkiympäristön yksityiskohtia. Kuvat: Eeva Martikainen

ARKIYMPÄRISTÖTEHTÄVIÄ

Historia ja ympäristöoppi

1. Mistä tunnistat julkisen rakennuksen? Valitse koulumatkasi varrelta tai arkiympäristöstäsi julkinen rakennus ja suunnittele talolle passi, josta näkyy sen tuntomerkit. Merkitse passiin rakennusvuosi, nimi, tärkeimmät tuntomerkit ja liitä myös kuva. Mieti millainen voisi olla valitsemasi rakennuksen sormenjälki.
2. Tehkää ryhmätyönä puiston suunnitelma. Puistossa pitää olla vähintään kolme erilaista aluetta: leikkipaikka, luontopolku ja oleskelualue. Miettikää puiston koko ja muoto. Miettikää miten puistossa otetaan huomioon kaikenikäiset ihmiset. Lisätkää luovia yksityiskohtia, esimerkiksi taideteoksia tai kiinnostavan mallisia istuimia. Miettikää millaisia kasveja ja puita puistoon istutetaan. Jokainen ryhmä esittelee suunnitelmansa lopuksi muille.

Kuvataide ja arkkitehtuuri

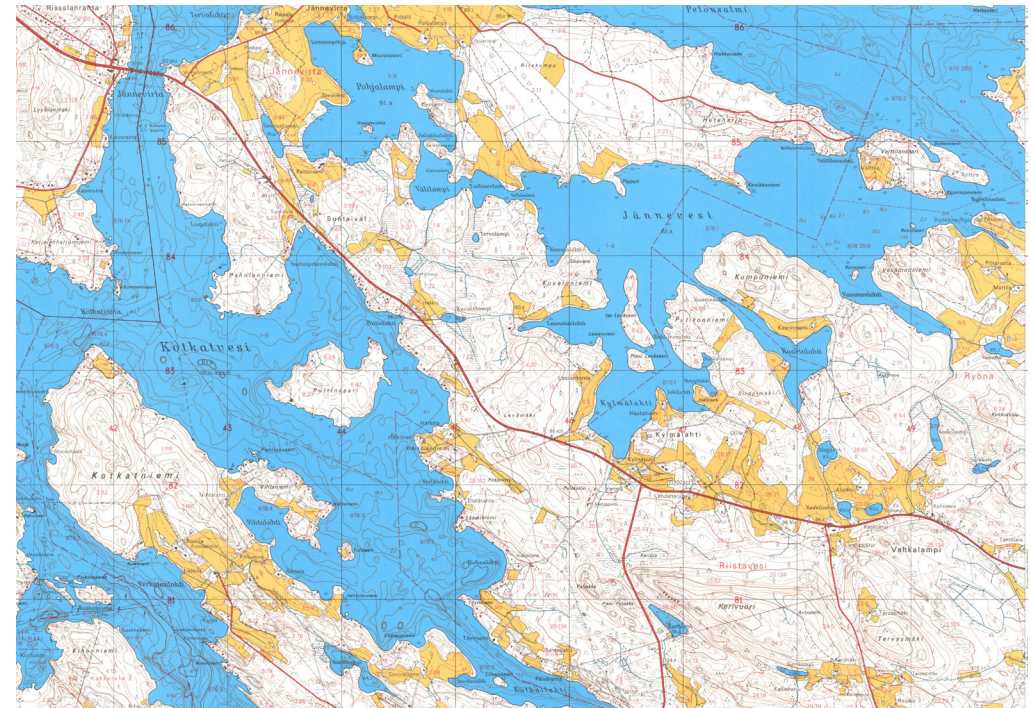
1. Etsi koulumatkan varrelta arkkitehtuurin yksityiskohtia: ovenkahvoja, koristeita, kaiteita, askelmia, parvekkeita jne. Keskity yksityiskohtiin ja ota yhteensä 10 kuvaa. Esitelkää luokassa muille omat koulumatkanne yksityiskohtien kautta. Pystytkö päättämään yksityiskohtien perusteella miltä suunnalta muut tulevat kouluun?
2. Piirrä maisema paikasta, jossa sinun on hyvä olla. Se voi olla esimerkiksi kotipihasta, kesämökiltä tai koulumatkan varrelta. Tee maisemalle pähkähäykset ja ripusta se sopivalle paikalle kotona.
3. Suunnittele unelmiesi koulupiha. Voit suunnitella mielikuvituspihalle ihan mitä haluat. Suunnittele piha piirtäen paperille ja tee siitä pienoismalli kierrätysmateriaaleja käyttäen.

Äidinkieli

1. Keskustelkaa luokassa siitä, mikä on oppilaiden mieluisin paikka koulun lähiympäristössä. Miksi se on mieluisin? Mitkä ovat sellaisia paikkoja, jotka ehkä tulevat muuttumaan koulun lähiympäristössä ja miksi? Onko joku sellainen paikka, joka ehdottomasti tulisi säilyttää muuttumattomana? Miksi?
2. Kirjoita teksti omaa kylää tai asuin aluetta esittelevään matkaoppaaseen. Kerro mitä kaikkea alueelle ensi kertaa tulevan pitäisi nähdä ja kokea.
3. Suunnitelkaa ryhmätyönä taidekävely koulun lähiympäristössä. Valitkaa kohteiksi julkisia taideteoksia ja arkkitehtuurikohteita, jotka esittelette muulle luokalle. Selvittäkää kohteiden perustiedot (kuka tehnyt, koska ja mitä tarkoitusta varten), mutta keskittykää esittelyssänne siihen, millaisina itse koette kohteet: kuvailkaa kohteet omin sanoin, kertokaa millainen tunnelma niistä välittyy ja mistä asioista niissä itse pidätte ja miksi. Jos lähialueella ei ole taideteoksia, voitte ideoida millaisia teoksia tai esimerkiksi muistomerkkejä alueelle voisi pystyttää.
4. Tee kävely koulun lähiympäristössä. Etsi erilaisia tekstejä: mainoksia, kylttejä, kauppojen nimiä, graffiteja, opasteita, varoituksia. Valitse löydettyistä sanoista 5-8 kappaletta runoa varten. Tee runo, jossa käytät valittuja sanoja sekä muutamaa verbiä ja pronominia.

Matematiikka

1. Arkireitit. Mittaa koulumatkasi pituus [Kuopion karttapalvelun](#) mitta-ustyökalun avulla. Mittaa myös muita arkeesi liittyviä matkoja: matka kotoa harrastukseen tai ystävän luokse. Vertaile eri reittien pituuksia keskenään? Vastaako mitat kokemustasi etäisyyksistä? Tuntuuko joku reitti pitkältä tai lyhyeltä ja mistä syystä?
2. Vertailkaa luokan kesken koulumatkoja. Piirtäkää pienryhmässä aika-
taulukko, johon jokainen piirtää koulumatkaan käyttämänsä ajan pylväänä. Mikä on ryhmässänne ja luokassanne lyhyin koulumatkaan kuluva aika, entä pisin?
3. Selvitä kuinka paljon energiaa kuluu eri liikkumismuotoihin. Ota lähtökohdaksi yhden arkireitin pituus ja etsi tietoa erilaisten liikennemuotojen energiankulutuksesta
4. Mittaa koulun ja koulupihan ympärysmitta. Kuinka paljon mitat ovat vanhoina mittayksiköinä esimerkiksi jalkoina, kyynäröinä ja syleinä? Mitä muita vanhoja pituusmittoja löydät? Entä mikä on oma pituutesi muutettuna vanhoiksi mittayksiköiksi?

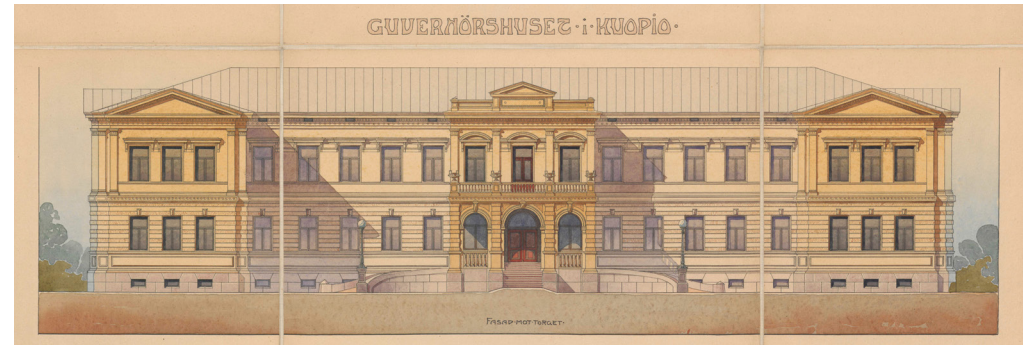

Kartta Vehkalammen alueesta vuodelta 1991. Löydätkö kartalta oman kotisi? Kuinka alue on muuttunut vuoden 1991 jälkeen? Maanmittauslaitos, Vanhat painetut kartat, 06/2026.

KULTTUURIYMPÄRISTÖTEHTÄVIÄ

Historia ja ympäristöoppi

1. Tutki muinaisjäännöksiä. Etsi [Paikkatietoikkunan](#) avulla joko kotisi, koulusi tai sinulle muuten tärkeän paikan lähistöltä muinaisjäännöksiä. Mistä ihmisen toiminnasta muinaisjäännös kertoo? Mitä tietoa siitä on löydettävissä? Voit etsiä tietoja Museoviraston ylläpitämältä [Arkeologisen kulttuuriperinnön opas](#) -sivustolta.
2. Tehkää koulun lähialueen tärkeistä rakennuksista julkaistavaksi oma suojelulistanne. Valokuvatkaa ja nimetkää kohteet, ja kirjoittakaa niiden suojeluperuste. Voitte tutkia onko valitsemillanne kohteilla jo suojelumerkintä. [Kuopion karttapalvelusta](#) asian voi tarkistaa valitsemalla Kaavatiedot -kohdasta Asemakaava -tason. Esimerkiksi sr-merkintä viittaa rakennus-suojeluun, mutta muitakin suojelumerkintöjä on. Kaikki merkinnät voitte selvittää valitsemalla Asemakaava-alueet -tason ja sen jälkeen lataamalla Asemakaavaselostuksen. Siihen on kirjoitettu kaikkien lyhenteiden merkitys. Myös maakuntakaavoissa on suojelumerkintöjä. Kuopion alueen maakuntakaavan laatii [Pohjois-Savon liitto](#).
3. Tutki omaa asuinalueetta tai koulun aluetta [Paikkatietoikkunan](#) Historialliset ilmakuvat -karttatason kautta. Miltä ajalta on alueen ensimmäinen ilmakuva? Näkyykö oma koti tai koulu kuvassa? Löydätkö rakennuksia, jotka on myöhemmin purettu? Entä löytyykö alueelta isoja puita tai muuta vanhaa kasvillisuutta? Tutki ilmakuvien perusteella, miten alue on muuttunut.

Arkkitehti S. von Nandelstadin laatima Kuopion lääninhallituksen päärakennuksen julkisivupiirustus vuodelta 1913. Rakennus valmistui vuonna 1885 ja sen suunnitteli arkkitehti Constantin Kiseleff. Kuva: Kansallisarkisto, Rakennushallituksen piirustukset II.

Kuvataide ja arkkitehtuuri

1. Ennen rakennuksen piirustukset tehtiin käsin vesiväreillä maalaamalla. Selvitä mitä tarkoitetaan julkisella rakennuksella. Valitse julkinen rakennus, josta teet vanhan ajan tyyliiset piirustukset. Perustele valintasi. Tee luonnos lyijykynällä. Maalaa sen jälkeen vesiväreillä yksityiskohtia ja esimerkiksi taivasta ja maata laveeraamalla. Voit viimeistellä piirustuksen tussilla.
2. Tee juliste oman kylän kulttuuriympäristöstä. Pohdi, mitkä reitit, rakennukset, puistot ja patsaat ovat alueella merkittäviä, ja sommittele ne julisteeseen.
3. Tee sarjakuva tilanteesta, joka liittyy kulttuuriympäristön suojeluun. Sarjakuva voi esittää jonkun kulttuurihistoriallisesti arvokkaan rakennuksen purkamista vastustavaa mielenosoitusta tai esimerkiksi uuden rakennuksen suunnittelua kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen ympäristöön.

Äidinkieli

1. Pohtikaa yhdessä arvon käsitettä. Mitä arvolla tarkoitetaan? Mikä tekee jostain paikasta, rakennuksesta tai maisemasta arvokkaan? Ja kenelle se on arvokas? Valitkaa ryhmissä lähiympäristöstä kaikille tuttu kohde. Miettikää ryhmissä, mikä kohteessa on hyvää ja arvokasta. Esitelkää kohteet muulle luokalle.
2. Haastattele vanhempiasi tai isovanhempiasi heidän koulupäivästään. Millainen koulupäivä oli? Mitä oppiaineita opetettiin ja millä tavalla? Mitä tehtiin välitunnilla tai mitä koulussa syötiin? Kirjoita ylös mille vuosikymmenelle koulumuistot sijoittuvat. Kootkaa luokan kanssa yhteen tietoja siitä millaista koulunkäynti on ollut eri vuosikymmenillä.

Matematiikka

1. Ota selvää mikä on Struven ketju. Miksi Struven ketjun pisteet ovat olleet tärkeitä? Ota selville onko Kuopion alueella yhtään ketjun pistettä. Mitä tietoja löydät siitä?
2. Tutki [Paikkatietoikkunasta](#) Kuopion aluetta. Valitse karttatasoista Historialliset ilmakuvat - taso. Valitse "Mittaa alueen pinta-ala" -työkalu ja valitse mielenkiintoinen kortteli tai alue. Nyt voit vaihtaa ilmakuvaa ja tutkia korttelin muuttumista. Kuinka monta rakennusta korttelissa oli alun perin? Kuinka monta rakennusta on uusimmassa ilmakuvassa? Mitä muita muutoksia alueella on vuosikymmenten aikana tapahtunut?

Kortesalmen lossi. Kuva: Eeva Martikainen.

OPPITUNTIESIMERKKEJÄ

Tästä ympäristöpolkumateriaalista voi valita yksittäisiä tehtäviä tai rakentaa useamman oppitunnin kokonaisuuden, jossa tutustutaan omaan ympäristöön jonkun teeman kautta. Tällä aukeamalla on kolme esimerkkitehtäväkokonaisuutta. Tehtävien jälkeen mainitaan sivunumero, jolta kyseisen tehtävä löytyy.

Esimerkki 1 - teemana oman koulun piha-alue - virittäytyminen

Valitse koulun pihalta yksi asia. Se voi olla suuri puu, keinu, pyöräteline, ihan mikä vaan pihassa oleva fyysinen asia. Tee sille identiteetti. Keksi nimi ja kerro millainen se on luonteeltaan. Pohdi sen elämää koulun pihalla. Kirjoita kertomus koulupäivän kulusta sen näkökulmasta. (Virittäytymistehtäviä aisteille, s 8.)

- tehtävä ulkona

Tee kartta oman koulusi pihasta, ja kuvaa siinä ominaispiirteitä erilaisin merkein ja selityksin: arvokas puu tai puurivi, merkittävä näkymä, tärkeä pihanosa, tärkeä liikunta- tai leikkipaikka, maiseman maamerkki jne. Mieti myös perustelut sille, miksi karttaan merkitsemäsi asiat ovat tärkeitä. Merkitse myös kulkureitit. (Historia ja ympäristöoppi, s. 12)

- tehtävä luokassa

Suunnittele unelmiesi koulupiha. Voit suunnitella mielikuvituspihalle ihan mitä haluat. Suunnittele piha piirtäen paperille ja tee siitä pienoismalli kierrätysmateriaaleja käyttäen. (Kuvataide ja arkkitehtuuri, s. 14)

Esimerkki 2 -teemana arkiympäristön tarkastelu yllättävästä näkökulmasta

- virittäytyminen, tehtävä ulkona

Etsi ympäristöstä asia, joka kiinnittää sinun huomion, tuntuu sinusta mukavan tutulta tai muuten viehättää sinua. Voit ottaa sen mukaan, jos se on esimerkiksi maahan pudonnut käpy tai roska. Muista noudattaa jokaisenoikeuksia. Jos kyseessä on isompi asia, kuten rakennus tai suuri kivi, voit ottaa kuvan. Opettajan kanssa voidaan sopia, että asioita etsitään joltain tietyltä alueelta tai tietyltä reitiltä. Esittele lopuksi asia muille. (Virittäytymistehtäviä aisteille, s. 8)

-tehtävä luokassa

Kirjoita tarina koulupäivästä yllättävästä näkökulmasta. Kertojana voi olla vaikka liikuntasalin nurkan pölypallo, koulun ulko-ovi tai tietty valaisin. Millaisena koulupäivän kulku näyttäytyy valitusta näkökulmasta käsin? (Äidinkieli, s.13)

- tehtävä luokassa

Kun oppilaat lähtevät koulusta, kouluun unohutuneet löytötavarat alkavat elää omaa elämäänsä. Tee kollaasitekniikalla teos tilanteesta, jossa löytötavarat puuhaavat jotain. Käytä materiaalina vain paperi- ja kartonkikeräyksestä löytyviä aineistoja, esimerkiksi kuvia sanoma- ja aika-

kauslehdistä tai mainoksista. (Kuvataide ja arkkitehtuuri, s. 12)

Esimerkki 3 -oman kulttuuriympäristön arvot - virittäytyminen, tehtävät luokassa

Tehkää Aikamatka omaan ympäristöön -otsikon alta Tapahtumat aikajanelle ja Nilsin alueen paikannimet -tehtävät (s. 10).

-tehtävä ulkona

Tehkää kävely, ja tutkikaa samalla koulun ympäristöä vanhoista ilmakuvista [Paikkatietoikkunan](#) Historialliset ilmakuvat -karttatason kautta. Miltä ajalta on alueen ensimmäinen ilmakuva? Näkyykö oma koti tai koulu kuvassa? Löydätkö rakennuksia, jotka on myöhemmin purettu? Entä löytyykö alueelta isoja puita tai muuta vanhaa kasvillisuutta? Tutki ilmakuvien perusteella miten alue on muuttunut. (Historia ja ympäristöoppi, s.16)

-tehtävät luokassa

Pohtikaa yhdessä arvon käsitettä. Mitä arvolle tarkoitetaan? Mikä tekee jostain paikasta, rakennuksesta tai maisemasta arvokkaan? Ja kenelle se on arvokas? Valitkaa ryhmässä lähiympäristöstä kaikille tuttu kohde. Miettikää ryhmässä, mikä kohteessa on hyvää ja arvokasta. Esitelkää kohteet muille. (Äidinkieli s. 17)

Tehkää koulun lähialueen tärkeistä rakennuksista julkaistavaksi oma suojelulistanne. Valokuvatkaa ja nimetkää kohteet, ja kirjoittakaa niiden suojeluperuste. Voitte tutkia onko valitsemillanne kohteilla jo suojelumerkintä. [Kuo-pion karttapalvelusta](#) asian voi tarkistaa valitsemalla Kaavatiedot -kohdasta Asemakaava-tason. Esimerkiksi sr-merkintä viittaa rakennussuojeluun, mutta muitakin suojelumerkintöjä on. Kaikki merkinnät voitte selvittää valitsemalla Asemakaava-alueet -tason ja sen jälkeen lataamalla Asemakaavaselostuksen. Siihen on kirjoitettu kaikkien lyhenteiden merkitys. Myös maakuntakaavoissa on suojelumerkintöjä. Kuopion alueen maakuntakaavan laatii [Pohjois-Savon liitto](#). (Historia ja ympäristöoppi, s. 16)

LÄHTEITÄ JA LINKKEJÄ

Materiaalin tausta-aineisto

Halonen, Minna. *Vehkalampi-Kurkiharjun koulun kulttuuriympäristöpolku. Kuopion Kulttuuripolku. Ympäristöpolku.* Kuopion kulttuuripalvelukeskus.

Riistaveden historiaa

Mönkkönen, Mauri. 1996. *Kuopion historia 7. Kuopion pitäjän, Kuopion maalaiskunnan ja Riistaveden historia.* Kustannuskiila.

Mönkkönen, Väinö (ja muita). 2001. *Riistavesi ennen ja nyt.* Riistavesiseura.

Kuopion ja Pohjois-Savon historiasta

Kuopion historia -kirjasarja:

Lappalainen, Pekka. 1982. *Kuopion historia 1.* Kustannuskiila.

Toivanen, Pekka. *Kuopion historia 2. Savon residenssistä valtuusmiesten aikaan.* 2000. Gummerus.

Nummela, Ilkka. 1989. *Kuopion historia 3. Kunnallishallinnon uudistamisesta sen demokratisointiin 1875-1918.* Kuopion kaupunki.

Rieki, Helena. 2005. *Kuopion historia 6. Kuopion kaupungin rakennushistoria: kaupungin rakentumisvaiheita vuodesta 1875.* Kuopion kaupunki.

Mönkkönen, Mauri. 1996. *Kuopion historia 7. Kuopion pitäjän, Kuopion maalaiskunnan ja Riistaveden historia.* Kustannuskiila.

Savon historia -kirjasarja:

Lehtosalo-Hilander, Pirkko-Liisa & Pirinen, Kauko. 1988. *Savon historia I. Esihistorian vuosituhannet Savon alueella. Savon keskiaika.* Kustannuskiila.

Pirinen, Kauko. 1982. *Savon historia 2:1. Rajamaakunta asutusliikkeen aikakautena 1534-1617.* Kustannuskiila.

Saloheimo, Veijo. 1990. *Savon historia 2:2. Savo suurvallan valjaissa 1617-1721.* Kustannuskiila.

Wirilander, Kaarlo. 1960. *Savon historia 3. Savo kaskisavujen aikana 1721-1870.* Savon säätiö.

Wirilander, Hannele. 2008. *Savon historia 4. Uudistuksiin heräävä Savo 1870-1918.* Savon säätiö.

Kinnunen, Erkki. 2013. *Savon historia 5. Vastakohtien aika 1919-1944.* Edita.

Kinnunen, Erkki. 2006. *Savon historia 6. Heimomaakunnasta maakuntien Eurooppaan 1945-2000.* Savon säätiö.

Räsänen, Riitta (toim.) 2008. *Savo ja sen kansa.* SKS.

Pohjois-Savon kulttuuriympäristöä ja historiaa kokoava verkkosivusto:

Pulkka, Pohjois-Savon muisti -sivusto

<https://pohjois-savonmuisti.fi/>

Viitattu 30.4.2026

Kulttuuriympäristöstä ja rakennetusta ympäristöstä:

Kuopion kulttuuriympäristö - strategia ja hoito-ohjeet. 2008

[Kuopion kulttuuriympäristö -strategia ja hoito-ohjeet](#)

Maisema, opas arvokkaiden maisema-alueiden maankäytön suunnitteluun.

ProAgria Etelä-Suomi ry / Etelä-Suomen maa- ja kotitalousnaiset, 2016.

Korpelainen Heini, Kaukonen Hille, Räsänen Jaana, 2004. *Arkkitehtuurin A B C. Löytöretki rakennettuun ympäristöön.* Suomen Arkkitehtiliitto SAFA ry.

Räsänen, Jaana. 2007. *Arkkitehtuurin ABC. Peruskäsitteitä.* Suomen Arkkitehtiliitto SAFA ry.

Materiaalissa esitetyt digitaaliset arkistoaineistot:

Kansallisarkisto, Helsinki

Rakennushallituksen piirustukset II (kokoelma). Ica HALLINNOLLISET RAKENNUKSET. Ica Valtion keskus- ja lääninhallinnon rakennukset ja maanmittauskonttorit. RakH II Ica. 207:/- - 19-22. [Kuopio, lääninhallituksen päärakennus: mittauspiirustuksia; asemapiirroksia]. (--). Tie-dosto 1. Kansallisarkisto.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/viewer/?fileId=5864341991&aineistoId=794414520> Viitattu 23.6.2026.

Maanmittauslaitos, Vanhat painetut kartat
333301_1991

<https://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Viitattu 26.6.2026

Materiaalissa mainitut linkit:

Kuopion karttapalvelu

<https://kartta.kuopio.fi/>

Viitattu 30.4.2026

Museovirasto

Kansakoulusta peruskouluun, koulurakennuksia kolmelta vuosikymmeneltä

<https://www.koulurakennus.fi/index>

Viitattu 30.4.2026

Arkeologisen kulttuuriperinnön opas

<https://akp.nba.fi/start>

Viitattu 30.4.2026

Paikkatietoikkuna

<https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>

Viitattu 30.4.2026

Pohjois-Savon liitto, maakuntakaava

<https://www.pohjois-savo.fi/maakuntakaavat-ja-liikenne/voimassa-olevat-maakuntakaavat.html>

Viitattu 30.4.2026

Lisää tehtäviä, menetelmiä kasvattajille ja taidevinkkejä kotiin löytyy esimerkiksi

Suomen kotiseutuliiton sivuilta:

[Lue lisää Suomen kotiseutuliiton sivuilta](#)

Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu Lastun sivuilta:

[Lue lisää Lastun sivuilta](#)

Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liiton ylläpitämältä sivustolta:

[Lue lisää Mappa-hakupalvelusta](#)

Tämä ympäristöpolku ja muut Kuopion alueen ympäristöpolut löytyvät Kuopion kaupungin sivuilta:

[Lue lisää Kuopion peda.net -palvelusta](#)

Kuvien lähteet mainittu kuvien yhteydessä.

Ilmakuva Riistavedeltä. Kuva: Raimo Pesonen.

KUOPIO

Lastu
Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu